
**L'arxiu comtal de Peralada.
Elements per a la seva història**

Per MARIÀ BAIG I ALEU*

INTRODUCCIÓ

La comarca de l'Alt Empordà forma una regió natural i històrica, definida ja a la fi del període carolingi. El seu territori estigué inicialment dividit entre el comtat d'Empúries, amb seu a Castelló d'Empúries, i el comtat de Besalú. La part septentrional del comtat d'Empúries, corresponent a l'antic *pagus* de Peralada, seria separada l'any 1078 de la resta del comtat pel comte Ponç Hug d'Empúries, i formaria el nucli original del vescomtat de Rocabertí, futur comtat de Peralada.

La branca original dels comtes d'Empúries s'estroncà l'any 1322 per la mort sense descendents del comte Ponç VI, conegut amb el sobrenom de *Magaulí*. Passà llavors el comtat a mans de l'infant Pere, fill de Jaume II, qui inicià la que seria la segona dinastia comtal d'Empúries. Després de nombroses complicacions dinàstiques, els títols i les propietats del comtat d'Empúries passarien, finalment, a la casa ducal de Medinaceli. El que fou palau dels comtes, a Castelló d'Empúries, seria substituït per un convent, però l'arxiu de la família comtal, iniciat al segle XI, aniria seguint un llarg pelegrinatge: Arbeca (1622-40), Lucerna (Còrdova) (1641-61), Falset (1661-1741), Barcelona (Casa Gralla) (1747-1853), Madrid (Casa Medinaceli) (1854-1960) per acabar actualment a Sevilla (Casa de Pilatos), integrat entre els arxius dels diversos llinatges que han convergit en els actuals ducs de Medinaceli. Un llibre recent del seu actual arxiver n'explica abastament la seva història.⁽¹⁾

Pel que fa referència als vescomtes de Rocabertí i comtes de Peralada, el seu castell ha perdurat fins als nostres dies, que s'ha convertit en un notable palau.⁽²⁾ La seva biblioteca, en particular, està considerada com una de les més

* Voldria agrair, abans de començar, les converses que he mantingut amb l'arxiver del palau de Peralada, Josep Clavaguera; amb la bibliotecària del palau, Inés Padrosa; amb Jaume Barrachina, director de les col·leccions d'art de l'esmentat palau; i amb Pere de Montaner, de ciutat de Mallorca, familiar dels comtes de Peralada, així com l'ajut del meu company el Dr. Tomeu Fiol i la col·laboració d'Erika Serna, directora de l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres. A tots ells, moltes gràcies.

1. A. SÁNCHEZ GONZÁLEZ, *El Archivo Condal de Ampurias. Historia, organización y descripción de sus fondos*, Ed. Columna-Pont de Pedra, 1993.

2. M. GOLOBARDES VILA, *Perelada, condado villa, palacio*, Ediciones Biblioteca del Palacio de Peralada, 1959.

El palau dels comtes Peralada, seu històrica del llinatge Rocabertí.

importants de Catalunya, molt especialment pel que fa a manuscrits.⁽³⁾ Annex a la biblioteca trobem l'arxiu. Però en un article sobre els seus pergamins, mossèn Josep Clavaguera, l'arxiver actual, ens explica que no hem de confondre l'arxiu que ara tenim al palau de Peralada amb l'antic arxiu dels comtes.⁽⁴⁾

“Algú podria pensar que anem a parlar dels pergamins de l'arxiu dels Comtes de Peralada i Vescomtes de Rocabertí. Doncs no és així. Aquests estan a Mallorca on arribaren quan els descendents i hereus en tots els béns dels comtes, abans de posar a la venda el Palau, traslladaren a l'Illa tota la documentació de la noble casa. Justament els pergamins foren l'objecte principal d'aquest trasllat”.

L'historiador Pelagi Negre i Pastell publicà⁽⁵⁾ un estudi sobre els primers vescomtes de Rocabertí. En la introducció del seu article ens explica com els dos grans arxius patrimonials empordanesos es troben l'un a Sevilla i l'altre

3. Una selecció que inclou 240 còdex, 1.191 manuscrits i 42 cartes es troba microfilmada a la *Hill Monastic Manuscript Library*, de la Saint John's University (Minnesota). Vegeu la seva pàgina Web a l'adreça internet URL: <http://www.csbsju.edu:80/hmml.index.html>.

4. J. CLAVAGUERA I CANET, “Els pergamins de l'arxiu del Palau de Peralada”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 22, 1989, p. 259-269.

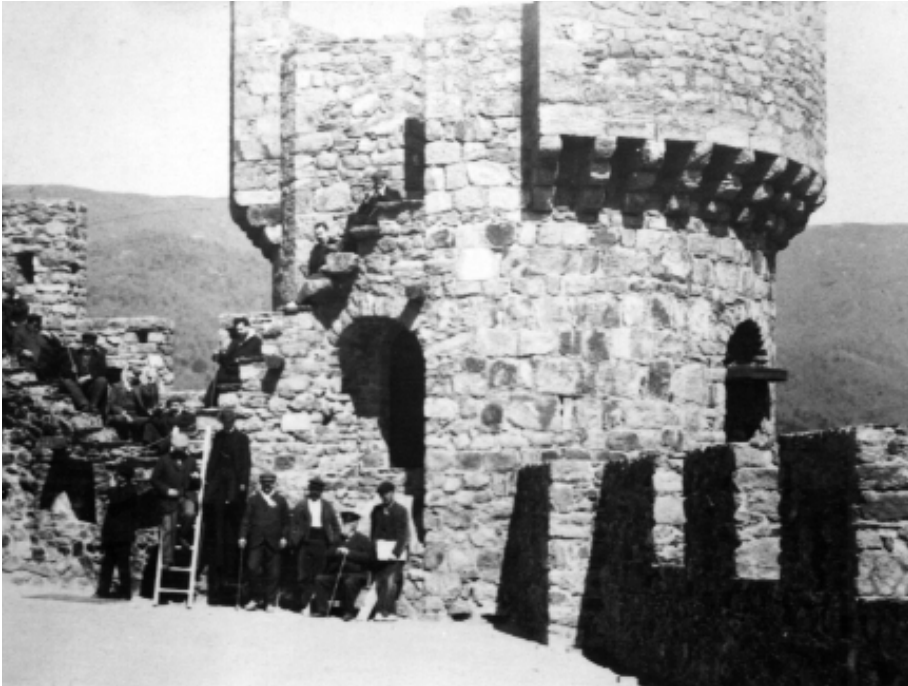
5. P. NEGRE I PASTELL, “Els primers vescomtes de Rocabertí”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 1968-69, p. 19-66.

a Mallorca, i es lamenta de no haver pogut realitzar investigacions en cap dels dos. Transcrivim algunes de les seves paraules referents a aquestes fonts bàsiques per a l'estudi del llinatge Rocabertí:

“Considero també que pot ésser de la major importància l'estudi de la documentació existent a l'arxiu ducal de Medinaceli, fons procedents de l'antic comtat d'Empúries, dignitat que va recaure fa ja molt temps en els ducs de Medinaceli. Actualment es traslladat a Sevilla, on resideixen els ducs en el palau anomenat “Casa de Pilatos” i també la que és conservada a l'arxiu dels antics comtes de Peralada, actualment en possessió del Sr. Marquès de la Torre, don Jordi Truyols i Descallar. El seu avi don Fernando Truyols i Despuig, també marquès de la Torre, va ésser un dels hereters de la comtessa de Peralada donya Joana Adelaida Rocabertí de Dameto, que va morir a l'any 1899. El palau-castell de Peralada va correspondre al marquès de la Torre i allà hi va ésser conservat l'importantíssim arxiu fins que va vendre aquesta possessió a la família Mateu, de Barcelona, que tant immillorablement ha sabut, no solament conservar sinó àdhuc realçar el magnífic palau-castell de Peralada; després de venut aquest, el marquès de la Torre va traslladar l'arxiu a Mallorca, on residia; algun temps fou instal·lat a la possessió anomenada “Son Vida” propietat del marquès. Actualment, em sembla recordar que ha sigut traslladat a unes dependències de la residència de l'actual titular, carrer de la Portella, num. 43, Palma de Mallorca”.

Escut en pedra dels vescomtes de Rocabertí, esculpit en el pont de comunicació entre el palau i el convent del Carme.

El castell de Requesens, on morí la darrera comtessa Joana Adelaida de Rocabertí, en una fotografia de l'època, poc després de la seva reconstrucció.

Talment per una recargolada jugada del destí, els arxius de les dues grans famílies comtals empordaneses es troben no solament fora de la comarca, sinó lluny de Catalunya i amb greus dificultats de consulta, tot i que ara aquests inconvenients estiguin en vies de solució almenys pel que respecta a l'arxiu comtal d'Empúries.⁽⁶⁾

L'interès historiogràfic dels arxius nobiliaris i dels arxius privats en general ha tardat molt a ésser reconegut.⁽⁷⁾ Ma. Àngels Adroer i Pere Gifre, que presentaren en aquestes mateixes pàgines una ponència sobre el conjunt dels arxius patrimonials agraris empordanesos,⁽⁸⁾ s'han lamentat d'aquest fet:

“Que en aquestes jornades s'hagi reservat un apartat als arxius privats podria semblar un signe de normalitat en el món de l'arxivística catalana. La realitat, però, és una altra. És poc el que s'ha fet, i els historiadors, generalment, desconeixen aquests fons o els obliden de manera sistemàtica”.

6. Segons paraules del seu arxiver, Sánchez González, els fons corresponents al comtat d'Empúries estan totalment microfilmats, en espera que es trobi una seu adequada a Catalunya on puguin ser dipositats per a la seva consulta.

7. J. FERNÁNDEZ I TRABAL, *Els arxius familiars i patrimonials*, Lligall, vol. 4, 1991, p. 95-114.

8. Ma. À. ADROER I PELLICER; P. GIFRE I RIBAS, “Arxius patrimonials, propostes de treball”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 21, 1988, p. 267-281.

Josep Fernàndez i Trabal, en la presentació del fons dels marquesos de Castelludosrius, dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, escriu:⁽⁹⁾

“En contrast amb el que passa amb la documentació reial i amb la dels arxius locals, comarcals, notariais i eclesiàstics, conservada en centres públics, els arxius de les grans cases nobiliàries són encara insuficientment coneguts”.

I més endavant afegeix:

“Alguns nobles, com el marquès de Barberà i la Manresana, han optat per reordenar l'arxiu privat. Altres famílies –ara com ara la gran majoria– mantenen els seus papers gelosament guardats a les seves residències. Unes poques famílies, motivades per circumstàncies diverses, han preferit dipositar els seus fons documentals en arxius públics”.

En aquestes pàgines, motivat pel fet que fa uns anys vaig poder visitar –i treballar– a Ciutat de Mallorca amb documents de l'arxiu comtal de Peralada, em proposo donar a conèixer una sèrie de fets relacionats amb la història recent d'aquest arxiu, tot esperant que s'arribi ben aviat a alguna solució que permeti l'accés públic i la preservació definitiva d'aquest extraordinari llegat documental.

ELS DIVERSOS LLINATGES LLIGATS A LA CASA COMTAL DE PERALADA

Per entendre millor la tipologia documental que hom pot trobar a l'arxiu comtal de Peralada és convenient recordar breument la història del llinatge Rocabertí, un llinatge d'enorme influència per a tota la comarca. Només cal recordar les diverses baronies lligades en diverses èpoques al tronc principal del llinatge per vincles familiars o simplement per compra o permuta: Sant Llorenç de la Muga, Maçanet de Cabrenys, Llers, Vilademuls, Verges, Anglesola, etc. De totes maneres, al llarg de la història hi ha hagut uns moments crucials que han marcat l'evolució del llinatge. Vegem-ne alguns dels més importants:⁽¹⁰⁾

- L'any 1599 Felip II instaurà el títol comtal de Peralada per a Francesc Jofre I de Rocabertí, vescomte de Rocabertí. És només a partir d'aquest moment que podem parlar amb tota propietat de l'arxiu comtal.
- El 1645 Ramon Dalmau de Rocabertí, comte de Peralada, rebé el títol marquesal d'Anglesola, i pregué el nom de la petita baronia d'Anglesola, lligada als vescomtes de Rocabertí.
- El 1671 mor sense fills Martí de Rocabertí, vescomte de Rocabertí i comte de Peralada. S'estroncava, doncs, la llarga línia successora de

9. J. FERNÁNDEZ I TRABAL; F. BALADA I BOSCH; C. MARTÍ I MARTÍ, *Inventari dels fons: Marquesos de Castelludosrius, Castanyer i La España Industrial*, de l'Arxiu Nacional de Catalunya, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona, 1990.

10. *Els castells catalans*, Ed. Rafael Dalmau. Cal veure els articles referents als castells de Rocabertí (vol. II) i Savallà del Comtat (vol. IV).

descendència directa i masculina. El succeí la seva germana Elisenda de Rocabertí, casada amb Ramon de Rocafull, segon comte d'Albatera i tercer baró de Bétera. Els seus fills, però, transposaren l'ordre dels cognoms i s'anomenaven de Rocabertí i de Rocafull.

- El 1694 arribà, per herència, la titularitat del comtat de Santa Maria de Formiguera a mans de Guillem Manuel de Rocabertí i Rocafull, comte de Peralada, fill d'Elisenda de Rocabertí.
- L'any 1728 mor sense fills Guillem Manuel, i el comtat de Peralada, juntament amb el vescomtat de Rocabertí i marquesat d'Anglesola, passà al seu cosí segon Joan Antoni de Boixadors-Pax i de Pinós, comte de Savallà, baró de Vallmoll i virrei de Mallorca. En aquest moment s'uneixen dos grans llinatges: els comtes de Peralada i els comtes de Savallà (Savallà del Comtat, Conca de Barberà). Per contra, els títols associats al comtat d'Albatera i la baronia de Bétera passaren a d'altres familiars, concretament als comtes de Plasència i marquesos de Dosaigües. El títol de comte de Santa Maria de Formiguera passà, per la seva banda, a la família Ferrer.
- Joan Antoni de Boixadors-Pax i de Pinós inicià la dinastia Rocabertí-Boixadors. Fou president de l'Acadèmia dels Desconfiats i el seu fill Bernat Antoni fou un dels fundadors de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, a més d'ambaixador i militar.
- L'any 1801 morí sense successió Ferran Felip Basili, nét de Joan Antoni de Boixadors-Pax i de Pinós. El succeí la seva neboda Joana de Boixadors i de Cotoner, casada amb Antoni Maria Dameto i Crispí de Valldaura, marquès de Bellpuig. Els seus néts, els germans Antoni, Tomàs i Joana Adelaida, tancaren el llinatge Rocabertí-Boixadors-Dameto.

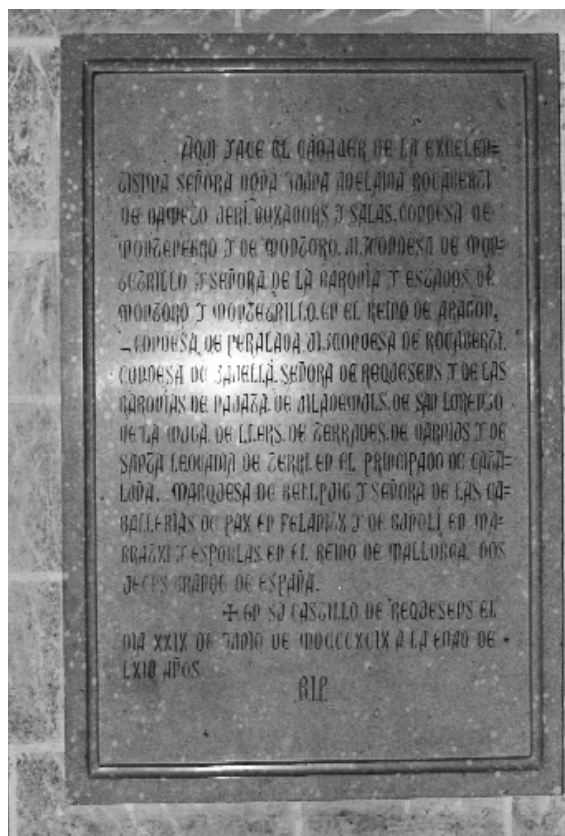
Transcrivim a continuació unes notes biogràfiques sobre Joana Adelaida, la darrera comtessa de Peralada, escrites pel marquès de la Torre:⁽¹¹⁾

“Dª Juana Adelaida Rocabertí de Dameto y de Verí, nació en París en 27 de noviembre de 1834 y fue bautizada el mismo día. En 4 de octubre de 1856 contrajo matrimonio, en París, con D. Ramón Despuig y Fortuny, Conde de Montenegro y de Montoro, Grande de España. A la muerte de su hermano D. Tomás heredó las Casas de Perelada, Zavellà y Bellpuig, incluso la baronía de Vallmoll. Falleció en su castillo de Requesens en 29 de junio de 1899, habiendo otorgado testamento en 3 de julio de 1896 en poder de D. Francisco de Paula Massanet, notario de Palma de Mallorca, en el que instituye herederos en partes iguales a D. José Despuig y González de Valbuena, su primo y D. Fernando Truyols y Despuig, su sobrino”.

La comtessa està enterrada a l'església del convent del Carme de Peralada. La seva làpida sepulcral ens recorda tots els seus títols nobiliaris:

11. J. SALVÀ; MARQUÉS DE LA TORRE, “La baronia de Vallmoll”, *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*, núm. 830-831, tom XXXVII, any XCV, 1979.

*Làpida sepulcral
de la comtessa Joana Adelaida
de Rocabertí en una paret
de l'església del convent
del Carme.*

“AQUI YACE EL CADAVER DE LA EXCELEN
TISIMA SEÑORA DOÑA JUANA ADELAIDA ROCABERTI
DE DAMETO, VERI, BOXADORS Y SALAS, CONDESA DE
MONTENEGRO Y DE MONTORO, VIZCONDESA DE MON
TETETRILLO Y SEÑORA DE LA BARONIA Y ESTADOS DE
MONTORO Y MONTETETRILLO, EN EL REINO DE ARAGON;
CONDESA DE PERALADA, VIZCONDESA DE ROCABERTI,
CONDESA DE ZAVELLA, SEÑORA DE REQUESENS Y DE LAS
BARONIAS DE NAVATA, DE VILADEMULS, DE SAN LORENZO
DE LA MUGA, DE LLERS, DE TERRADES, DE DARNIUS Y DE
SANTA LEOCADIA DE TERRI, EN EL PRINCIPADO DE CATA
LUÑA; MARQUESA DE BELLPUIG Y SEÑORA DE LAS CA
BALLERIAS DE PAX EN FELANITX Y DE BUÑOLI EN MA
RRATXI Y ESPORLAS, EN EL REINO DE MALLORCA; DOS
VECES GRANDE DE ESPAÑA.
+ EN SU CASTILLO DE REQUESENS EN EL DIA XXIX DE JUNIO
DE MDCCCXCIX A LA EDAD DE LXIV AÑOS
R.I.P”

A la mort de la comtessa es procedí al repartiment dels béns, i es donà la circumstància que el títol de comte de Peralada i vescomte de Rocabertí i la propietat del palau –amb l'arxiu– passaren a diferents hereus. Concretament, la propietat del palau de Peralada passà als marquesos de la Torre, juntament amb la propietat del castell de Vallmoll. En el seu estudi sobre aquesta baronia⁽¹²⁾ el marquès de la Torre ens aporta, també, algunes dades biogràfiques sobre l'hereu de la comtessa Joana Adelaida:

“D. Fernando Truyols y Despuig, Marqués de la Torre, caballero del hábito de Calatrava. Diputado a Cortes, Senador del Reino, Caballero Gran Cruz del Mérito Militar, nació en Palma en 21 de octubre de 1850. Hijo de D. Francisco Truyols y Salas, Villalonga y Boxadors y de Dª María Luisa Despuig y Fortuny. Contrajo matrimonio en 18 de mayo de 1876 con Dª María Magdalena de Villalonga y Zaforteza y murió en Palma el 14 de febrero de 1923”.

Francesc Truyols i Despuig fou, doncs, l'hereu que conservà l'arxiu comtal a Peralada fins a la venda del castell a la família Mateu. El succeí en els títols i propietats el seu fill Francesc Truyols i Villalonga i, després, el seu nét, Jordi Truyols i Descallar, marquès de la Torre i canonge de la Catedral de Ciutat de Mallorca, a la mort del qual els títols i les propietats –inclòs l'arxiu– han passat a mans de les seves germanes.⁽¹³⁾

A la mort de la comtessa Joana Adelaida, els títols de comte de Peralada, vescomte de Rocabertí, comte de Savallà i marquès d'Anglesola passaren a Joan Miquel de Sureda i de Verí, marquès de Vivot. Havia nascut l'any 1850 i morí el 1912. Es casà l'any 1876 amb Bàrbara de Fortuny i de Verí. Tingueren dues filles, Bàrbara i Josepa Sureda i Fortuny, que es repartiren els títols. Bàrbara heretà el títol de vescomtessa de Rocabertí i marquesa de Vivot, mentre que Josepa heretà el de comtessa de Savallà i comtessa de Peralada. El 1905 Josepa Sureda i Fortuny casà amb Pere de Montaner, i el fill d'ambdós, Pere de Montaner i de Sureda, heretà els títols de comte de Savallà i de Peralada. En aquests moments, doncs, els històrics títols de vescomte de Rocabertí i de comte de Peralada s'han deslligat.

III. EL TRASLLAT DE L'ARXIU COMTAL A MALLORCA

Fa pocs anys, el que fou advocat i alcalde figuerenc Ramon Guardiola publicà unes notícies dels darrers comtes de Peralada que provenien, segons explica, de les dades que li aportà un dels antics servidors del palau:⁽¹⁴⁾

“L'any 1957 –fa més de trenta anys– vaig recollir de Francisco Golobardes Lloret dades que ell coneixia del Castell de Peralada. (...) Francesc Golobardes era de les persones que es tenien com a servidors del Palau de

12. J. SALVÀ; MARQUÉS DE LA TORRE, *Op. cit.*

13. Fins al moment de la redacció d'aquestes pàgines tots els intents de contactar amb els propietaris actuals de l'arxiu han resultat, malauradament, infructuosos.

14. R. GUARDIOLA ROVIRA, “Salvament del patrimoni artístic nacional (Museu del Prado) i col·lecció Mateu, quant la guerra civil”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 21, 1988, p. 240-260.

Peralada. Es pot dir que la seva vida s'havia identificat amb aquelles estances, pedres, jardins i els seus propietaris. Les notes personals d'ell li semblaven de poca importància i ni les comentava, el que demostra la seva modèstia, virtut tan poc corrent doncs tothom desitja explicar les seves coses”.

Guardiola, que transcriu “quasi al dictat” les notes de Golobardes, ens explica que:

“Donya Joana Adelaida morí a Requesens, al Castell, el dia de la seva festa onomàstica, festivitat de Sant Joan Baptista, el 24 de juny de 1899. S'havien organitzat unes festes per celebrar el trasllat de l'antiga imatge de la Verge a Requesens que estava a l'església del Carme de Peralada. Diuen que donya Joana Adelaida a l'església de Requesens estava sentada en un lloc on hi havia corrent d'aire que ella resistí per no molestar ningú i així aguantà tot el sermó i això li produí l'enfermetat que la portà al sepulcre”.

Respecte al trasllat a Mallorca ens informa que:

“El fet fou que la comtessa, testamentàriament només deixà a la seva família, els marquesos de Vivot, de Palma de Mallorca, el títol pelat del comtat de Peralada, mentre tota la fortuna de la Casa l'heretaren els nebots del seu espòs, el comte de Montenegro, marquesos de la Torre, també de Palma, senyors Truyols i Despuig. En la seva finca de “Son Vida” conservaven encara la col·lecció d'armes de Peralada i la de caceroles de la cuina. Aquestes finques ja avui tenen altres destins i altres propietaris”.

Efectivament, l'arxiu fou traslladat de Peralada a la propietat mallorquina anomenada Son Vida. Recordem el que ens diu la *Gran Enciclopèdia Catalana* d'aquesta propietat:

“Antiga possessió del municipi de la Ciutat de Mallorca, construïda al cim d'un contrafort nord-oriental de la serra de na Burguesa. El segle XVII passà dels Vida als Truiols; en 1900-1905 el marquès de la Torre, Ferran Truyols i Despuig, transformà les velles edificacions en un castell. Hi agrupà notables col·leccions d'armes (procedents, en gran part, del castell de Peralada), d'estris de cuina de coure (de les possessions familiars a Mallorca), d'objectes de ferro forjat i d'antigues portes i una pinacoteca amb obres d'Auberman i Faust Morell, entre altres. Ha estat residència de personalitats, i recentment ha estat transformada en un gran hotel de luxe”.

El trasllat a Mallorca es degué produir pels volts de l'any 1923, data de l'adquisició de la propietat de Peralada per part de Miquel Mateu Pla. En aquells moments la situació del castell era deplorable. Inés Padrosa, actual bibliotecària del palau, en el seu estudi sobre la cobla La Principal de Peralada,⁽¹⁵⁾ originada a mitjan segle XIX com a obra cultural dels comtes, ens aporta innegables testimonis d'aquest fet. Quan es refereix a Jaume Cervera, mestre de música de l'escola del Palau, comenta:

15. I. PADROSA I GORGOT, *La Principal de Peralada*, Ajuntament de Peralada, 1990.

“Si l’any 1891 els comtes el fan participant dels beneficis complementaris al sou, sembla ser que l’any 1913, dins el període del marquès de la Torre, pròxima ja la clausura de l’escola, ha perdut aquest benefici: “Por pago a Planas y Pujol alquiler casa Peralada 67,40 pesetas”. A aquesta situació, bé per falta de potencialitat econòmica dels nous comtes, bé per desinterès, ja s’hi arribà el 1910, quan el 31 de gener escriu en el seu dietari “Por tener que hacer economías los Sres. de Palacio porque van en decadencia, han rebajado a la servidumbre: Ahora he cobrado mensualidad y me dan 125 pesetas”.

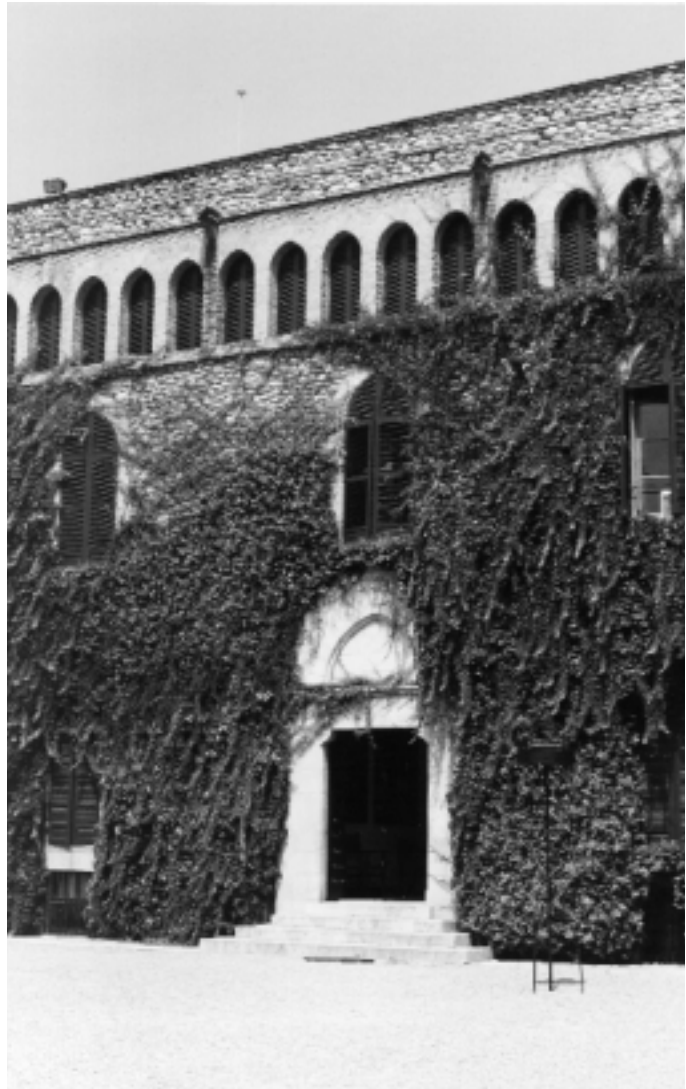
Malgrat això, després de la mort del comte de Savallà, l’any 1887, D. Tomàs, comte de Peralada, donà ordre “...que continuase todo igual que con su hermano”. La seva germana i hereva, la comtessa de Montenegro, mantingué la mateixa postura “...que todo continuase en la misma forma y por cuenta de ella”. La crisi esclatà definitivament l’octubre de 1912, quan Jaume Cervera comença a veure impagats els seus serveis, la qual cosa fa que escrigui, encara que sigui objecte d’una posterior rectificació, el 31 de gener de 1913:

“por no pagarme mis mensualidades de Noviembre, Diciembre y Enero, me debe el Sr. del palacio de Peralada, D. Fernando Truyols y Despuig, 375 pesetas”. El febrer del mateix any ja sembla renunciar a la discreció i efectua l’assentament d’un deute acumulat de 500 pessetes”.

Palau dels marquesos de Vivot, a Ciutat de Mallorca, hereus dels títols comtal de Peralada i vescomtal de Rocabertí.

Entrada a les dependències de l'antic convent del Carme, seu de la biblioteca i actual arxiu del palau de Peralada.

Els marquesos de la Torre, però, a part de Son Vida tenien moltes altres propietats. En particular, la casa pairal del llinatge era la casa coneguda amb el nom de *ca la Torre*, casa que va fer construir Francesc Truiols (1696-1738) a l'enginyer i mestre de fortificacions de Ciutat de Mallorca, Martín Gil de Gaínza. Situada al carrer de la Portella, fou la residència principal dels marquesos de la Torre fins que es vengué i va esdevenir l'actual seu del Col·legi d'Arquitectes. És a aquesta casa que fa referència Pelagi Negre en l'article abans esmentat com a lloc de conservació de l'arxiu comtal.

LES PRIMERES REFERÈNCIES A LA BIBLIOTECA I A L'ARXIU COMTAL

Miquel Golobardes fa una breu revisió de la història del palau de Peralada,⁽¹⁶⁾ i ens explica que l'aspecte actual del palau data del segle XIX, quan els germans Antoni i Tomàs, que s'havien repartit els títols comtals de Peralada i Savallà, s'interessaren per la reconstrucció de la propietat:

“Antonio, conde de Zavellá, y Tomás, conde de Peralada, decidieron venir al Ampurdán y establecerse en Peralada, emprendiendo importantes reformas en la casa, y las obras del parque, bajo la dirección de arquitectos franceses”.

Ens fa també una descripció de les qualitats dels dos germans:

“Antonio, abogado, de carácter bondadoso y patriarcal, tenía un riguroso concepto de su responsabilidad social e histórica. (...) Tomás, ingeniero de minas, de carácter más bien serio, era sobrio de palabras y costumbres”.

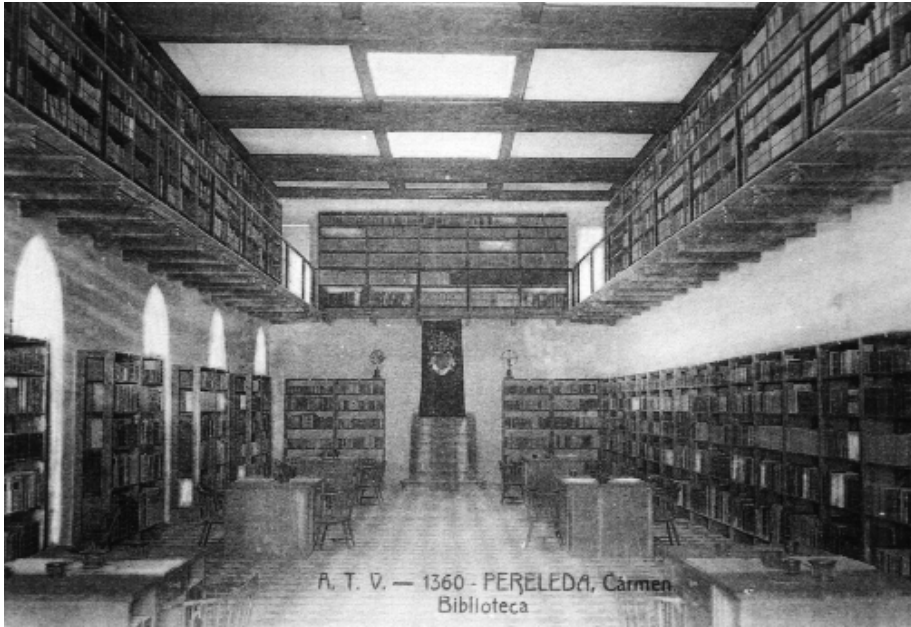
Inés Padrosa, en un article sobre la biblioteca del palau de Peralada⁽¹⁷⁾ ens explica que la biblioteca està situada en les que foren dependències de l'antic monestir del Carme. Aquest monestir havia tornat a ser propietat dels comtes de Peralada després de la desamortització, en virtut d'una clàusula de revisió feta pels avantpassats de la família comtal. Les obres de restauració començaren cap al 1876, i afegeix que:

“Antoni de Rocabertí, Comte de Zavellà, i Tomàs de Rocabertí, Comte de Peralada, residents a París, es traslladaren a viure a Peralada portant a aquesta vila els seus béns més preuats com era la biblioteca particular de cadascun. Aquest fou, doncs, l'inici de l'actual biblioteca. Ara bé, fixar una data és difícil ja que fins fa ben poc no hi havia documentació concreta al respecte, si bé recentment a l'arxiu particular de D. Miquel Mateu, s'ha trobat una comunicació escrita firmada per Martí Costa, bibliotecari, dirigida a Mateu i Llopin en la qual fixa com a data l'any 1886”.

Inés Padrosa, en la seva obra sobre la cobla La Principal de Peralada, iniciada precisament a l'escola de música establerta al castell, ens proporciona una interessant visió de la incidència de l'actuació dels dos germans a Peralada. Però si ells són els iniciadors –o almenys els impulsors– de l'actual biblioteca, què en sabem de l'arxiu? Sabem que la casa-palau que els comtes de Peralada mantenien a Barcelona, actualment desapareguda, estava situada a la plaça de Santa Anna. Hem de pensar que els comtes mantindrien l'arxiu a la seva residència de Barcelona, potser per tenir els documents més a mà, de cara als diversos plets a la Reial Audiència en què intervingueren? O, al contrari, restaren sempre a Peralada i s'ajuntaren amb l'arxiu del convent del

16. M. GOLOBARDES VILA, *Op. cit.*

17. I. PADROSA I GORGOT, “La biblioteca del palau de Peralada”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 21, 1988, p. 297.

La biblioteca de Peralada a l'època dels darrers comtes.

Carme després de la desamortització? Ara per ara ho ignorem. De totes maneres, resulta inquietant l'apunt de Francisco de Zamora en el seu dietari arran de la visita que realitzà a Peralada a finals del segle XVIII:⁽¹⁸⁾

“El palacio del Conde era un buen edificio, pero está arruinado en parte”.

També visità el convent del Carme (que seria la seu de la biblioteca després de la desamortització), on hi havia diversos sepulcres:

“El convento del Carmen Calzado tiene una iglesia de una nave. Las lápidas sepulcrales que hay en ella y cisterna, claustros y portería de este convento, las copió Don Jaime Pasqual y son 14, pertenecientes a la familia de Galanda, a la de Sarroca y de Palau, a la de Rosell, a la Montañón, y especialmente, 4 de ellos, a la de sagarriga –algunos de los cuales murieron en la guerra–, al reverendo Ribot, de esta religión, a la familia de Ameraria, a la condesa de Rocabertí, a la de Limós, a la de Aviñó y a la de Aguyana. Nótese: Que los sepulcros de casa Rocabertí son mezquinos para una familia tan elevada”.

Ja hem vist com els Rocabertí-Boixadors estigueren molt lligats a la vida cultural barcelonesa i participaren activament en diverses institucions, com ara l'Acadèmia dels Desconfiats o la de Bones Lletres. Apuntem, però, una

18. F. DE ZAMORA, *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Curial, 1973.

sorprenent referència marginal a la biblioteca que mantenien en la seva casa de Barcelona. Juan Blázquez, en la seva història de la Inquisició a Catalunya,⁽¹⁹⁾ comenta:

“[...]el caso del ilustre conde de Peralada, quien en 1780 fue detenido y procesado –con harta benignidad y consideración a su clase– por tener un buen muestrario de obras pornográficas en su biblioteca de Barcelona, habiendo sido el denunciante su proveedor habitual, el librero Carles Gibert”.

Es tracta del comte Ferran Felip Basili qui, segons diversos testimonis, portava una vida llicenciosa a la ciutat comtal. L'expedient obert per la inquisició comença tot dient:⁽²⁰⁾

“El Fiscal de Barcelona contra el Conde de Peralada por tener libros prohibidos. Formalizada la sumaria en virtud de delación, viene votada a que se lleven al Tribunal los libros delatados, que estan en poder de dicho Conde para reconocerlos y examinarlos”.

Més contundents resulten les notes autobiogràfiques de Giacomo Casanova,⁽²¹⁾ tot i que no podem saber fins a quin punt els seus comentaris són fruit de la fantasia:

“Il conte de Paralada era un giovane signore, molto ricco, bello in viso, mal costrutto, gran vizioso, amante delle peggiori compagnie, nemico della religione, dei buoni costumi e della polizia, violento, inoltre, e orgogliosissimo della sua nascita. Discendeva direttamente da quel conte de Peralada che serví tanto bene Filippo II, da essere dichiarato da quel re conte per grazia di Dio”.

Finalment, un altre cas curiós que té a veure amb la família comtal és el del palau que mantenien a la ciutat de Saragossa, que esdevingué seu d'un arxiu. Transcrivim⁽²²⁾ d'una reial ordre de 1825:

“Exmo. Sr. El Rey Nuestro Señor se ha enterado de una exposición del Capitan General de Aragón en que pide que se le conceda la Casa de los Gigantes mediante á haberla legado el Conde de Peralada á S.M. para que la ocupase la persona que le representase en aquella ciudad, y haberlo verificado en consecuencia los Capitanes Generales hasta la revolución de 1808”.

De la lectura del document resulta que els comtes de Peralada eren propietaris de la que es coneixia com a *Casa de los Gigantes*, situada al carrer del Coso de la ciutat de Saragossa. Un dels comtes –el document no dóna el nom del comte testamentari, possiblement el mateix Ferran Felip Basili– la cedí al rei per a ser destinada a residència reial, i que aquest, per la seva banda, l'havia cedit per a ús del capità general. El document segueix explicant que, des-

19. J. BLÁZQUEZ MIGUEL, *La Inquisición en Cataluña. El tribunal del Santo Oficio de Barcelona (1487-1820)*, Arcano, Toledo, 1990.

20. Archivo Histórico Nacional, “Inquisición”, Leg. 3724, núm. 30.

21. G. CASANOVA, *Storia della mia vita*, vol. XI, Dall'oglio Editore, Milano.

22. Archivo Histórico Nacional, “Consejos”, Leg. 6896, núm. 92.

prés de la Guerra del Francès, aquest edifici fou destinat a seu de l'Audiència, ja que el seu edifici original havia quedat enderrocat en un dels setges. I com a seu de l'Audiència ho era també del seu arxiu, que s'havia salvat miraculosament de la destrucció, encara que en precàries condicions:

“Que no es menos extraña la fatalidad que persigue los muchos restos que se salvaron, y yacen hasta hoy hacinados con el mayor abandono. Tales son papeles y documentos originales y diplomaticos que conciernen al Estado, á intereses de personas ó familias, á la republica literaria y memoria de muchos sabios Aragoneses”.

Si tornem, però, al que fou arxiu comtal de Peralada, hem de fer notar que realment són ben escasses les referències als treballs de caire històric realitzats en base als seus fons. Sabem, per exemple, que durant els segles XVII i XVIII un llarg procés judicial enfrontà els comtes de Peralada amb les famílies Ardena i Bret, per causa de la possessió de la baronia de Sant Llorenç de la Muga, que havia format part del patrimoni dels vescomtes de Rocabertí.⁽²³⁾ Al llarg del plet s'empraren profusament dades recollides dels documents de l'arxiu en una sèrie d'informes, que passaren finalment a formar part d'aquest. Aquests informes constitueixen, doncs, un testimoni d'un ús patrimonial de l'arxiu comtal.

Josep Pella y Forgas publicà l'any 1883 la seva monumental *Historia del Ampurdán*.⁽²⁴⁾ Pella era un bon coneixedor de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, les dades del qual emprà profusament en la seva obra. També mantingué contactes amb el comte de Savallà, i esmenta en la seva obra diverses referències a la biblioteca de Peralada. Així, comentant les obres genealògiques existents sobre la família Rocabertí, escriu:

“Tratándose de esta familia prescindo de las fábulas y lisonjas de Dromedari, Arbol genealógico de la casa de los vizcondes de Rocabertí, Gènova 1676; en el mismo siglo escribió D. Diego de Ricabertí Pau y de Bellera, genealogía de la casa de Rocabertí, fundada en libros más que en documentos pero con serenidad é imparcialidad históricas; tengo una copia que me facilitó el señor conde de Zavellá y me ha servido para fijar la sucesión que después se ha visto confirmada en documentos en estas fechas”.

Cita, després, alguns documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que fan referència a dades genealògiques dels vescomtes.

No deixa de ser sorprenent que Diego de Rocabertí, un autor de la mateixa família, “se base más en libros que en documentos”, així com que el mateix Pella no realitzés cap recerca documental a l'arxiu comtal que es trobava a Peralada. Hem de suposar que potser no es mantenia classificat i ordenat?

Pella esmenta en la seva obra altres còpies de manuscrits de la biblioteca del palau (biblioteca, no arxiu), com ara una descripció de la vila de Peralada, o el *Llibre de la Cadena*:

23. M. BAIG I ALEU, “San Lorenzo de la Muga, notas históricas”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 1972-73, p. 79-175.

24. J. PELLA Y FORGAS, *Historia del Ampurdán. Estudio de la civilización en las comarcas del noreste de Cataluña*, Luis Taso y Serra impresor, Barcelona, 1883.

“Escrito como el anterior á manera de compilación, según usaron todos los pueblos libres, encuentre las costumbres del condado de Peralada, puestas sin embargo en forma de capítulos porque, desaparecido el original del Llibre de la cadena, arregló así un extracto algun curioso, cuyo trabajo és lo unico que aparece. Aun este no lo conociera sin haber mediado la ilustración de los Sres. de Rocabertí que custodian este recuerdo de la gloria de sus antepasados en la biblioteca del Palacio de Peralada”.

Hem d’entendre com una velada referència a l’arxiu la següent frase de Pella?:

“En el Ampurdán residia la familia de los vizcondes de Rocaberti. Todavia los vizcondes salieron de Peralada en 1543 y 1584, con su bandera de combate para defender la comarca amenazada por los turcos, fortalecieron Rosas, salvaron á cadaquers de la ruina segura. Por los mismos años concluyeron el suntuoso castillo, honra de la casa y archivo de sus glorias; pero ya D. Felipe, D. Onofre y don Francisco descendientes del famoso Jofre de Rocaberti prepararon la inclinación favorable á Castilla, que se mostró en Ramon Dalmacio, tercero de este nombre”.

Hem d’esperar a l’etapa mallorquina de l’arxiu per trobar les primeres referències de caire històric, basades en la documentació de l’arxiu comtal. Efectivament, ja hem vist com Pelagi Negre es lamentava de no haver pogut accedir a l’arxiu. Més sort –per dir-ho així– tingué Maria Golobardes Martí. En el seu estudi sobre Navata i els Rocabertí, mereixedor del premi Miquel Mateu en el *I certamen histórico-literario* organitzat per l’Institut d’Estudis Empordanesos i publicat al primer volum dels *Annals*,⁽²⁵⁾ ens diu que es proposa:

“donar a conèixer uns quants documents inèdits referents a l’Empordà i Peralada, del segle XIII, procedents de l’arxiu dels comtes de Peralada, existent actualment a Mallorca”.

En el seu treball transcriu sis documents que provenen de l’arxiu de Son Vida. Concretament es tracta del testament de Jofre, vescomte de Rocabertí (que morí a la batalla de les Navas de Tolosa), diversos convenis entre Arnau de Navata, senyor de Peralada, i el vescomte de Rocabertí així com un altre conveni entre el comte d’Empúries i el vescomte de Rocabertí.

Aquesta és, segurament, la primera vegada que documents procedents de l’arxiu comtal de Mallorca aparegueren a la llum pública.

MIQUEL GOLOBARDES I EL RETORN DE L’ARXIU DEL CARME A PERALADA

Un fet clau es produí a principis de la dècada dels anys 1950 amb el retorn a la biblioteca del palau de Peralada dels fons de l’arxiu de l’antic monestir del Carme. Aquest fons –format bàsicament per pergamins– havia seguit l’exili mallorquí, incorporat a l’antic arxiu comtal. L’arxiver del palau,

25. M. GOLOBARDES MARTÍ, “Els Navata i els Rocabertí, senyors de Peralada en el segle XIII”, *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*, vol. I, 1959, p. 31-46.

La biblioteca de Peralada en l'actualitat, després de l'ampliació realitzada per la família Mateu.

mossèn Josep Clavaguera, ens informa⁽²⁶⁾ del procés que seguí Miquel Mateu per aconseguir el retorn a Peralada dels documents de l'antic monestir del Carme. Concretament transcriu una carta enviada pel marquès de la Torre a Miquel Mateu, amb data de 19 d'abril de 1949, de la qual transcrivim un fragment:

“Por fin hemos tenido la satisfacción de tener entre nosotros al Sr. Golobardes, enviado por Vd. para hacer investigaciones en el archivo de este castillo de Son Vida [...] El Sr. Golobardes ha propuesto de parte de Vd y muy delicadamente por cierto, una operación respecto a un núcleo de pergaminos pertenecientes a la antigua Comunidad de Carmelitas. Verdaderamente que estos documentos no tienen para nosotros un interés muy directo y teniendo en cuenta que en Peralada tendrían una utilidad para sus trabajos históricos, y que existiría además las garantías de una buena conservación y clasificación, hemos accedido gustosos al requerimiento del referido Sr. Golobardes, para que sean de nuevo remitidos al Palacio de Peralada queden otra vez unidos al destino del antiguo Convento del Carmen”.

Aquest fons està compost per 406 pergamins, una part dels quals està transcrita o ressenyada en el llibre sobre el convent del Carme de Peralada⁽²⁷⁾ escrit per Miquel Golobardes. Precisament, en la introducció diu:

26. J. CLAVAGUERA, *Op. cit.*

27. M. GOLOBARDES VILA, *El convento del Carmen de Peralada*, Publicaciones de la Biblioteca del Palacio de Peralada, Barcelona, 1953.

“Agradezco al Excmo Sr. D. Francisco Truyols Vilallonga, Marqués de la Torre, por las facilidades que ha dado para que una buena parte de la documentación procedente del antiguo convento del Carmen, que ha servido para este estudio, haya podido reintegrarse nuevamente a su primitivo lugar de origen”.

Aquest fons documental constitueix actualment la secció B de l'arxiu del palau de Peralada. Mossèn Clavaguera ha informat en aquestes mateixes pàgines sobre el contingut de les diverses seccions de l'arxiu del Palau.⁽²⁸⁾ Per completar aquest treball n'extractem les principals seccions:

- Secció A. “Peralada Rocabertí”. Documents de diversa procedència sobre la vila de Peralada i la casa Rocabertí, adquirits modernament.
- Secció B. “El Carme”. Uns 400 pergamins datats del segle XII al segle XVII més alguns manuscrits i lligalls.
- Secció C. “La noble casa del Catllar i Besora”. Documentació de la família Descatllar, adquirida al senyor Porter de Barcelona, formada per pergamins i manuscrits.
- Secció D. “La Guerra Gran i del Francès”. 176 manuscrits i 92 impresos de caire militar sobre aquests conflictes.
- Secció E. “Pergamins”. Uns 300 pergamins sobre pobles empordanesos.
- Secció F. “Fons eclesíastic”. Manuscrits diversos, bàsicament sobre les comarques gironines.
- Secció G. “Pobles de Catalunya”. Manuscrits, impresos i documentació gràfica.
- Seccions H a M, documentació moderna, bàsicament sobre les activitats de la família Mateu.

Miquel Golobardes, que fou l'organitzador de bona part d'aquest arxiu, aprofità els contactes amb el marquès de la Torre per copiar una sèrie de documents de l'arxiu comtal que, juntament amb els que ell mateix havia recollit a l'arxiu del palau de Peralada, li servien per confeccionar la seva tesi doctoral, titulada *Los payeses de remensa en la sociedad medieval catalana. Origen i evolución desde el siglo IX al XV*, presentada a la Universitat de Madrid l'any 1954, tesi que aniria completant i ampliant al llarg dels anys fins a publicar-la⁽²⁹⁾ –pòstumament– en dos volums els anys 1970 i 1973. El segon volum es dedica enterament a l'apèndix documental. El document més antic –del segle X– procedent de l'arxiu comtal que hi transcriu és el següent:

“965, setembre 11. Senifred, comte de Besalú, fa donació al seu germà Fedreló d'un alou, en el terme de Navata. Arxiu del Marquès de la Torre, Armari C, 2, CMLVIII, pergami 34,5x14 cm”.

28. J. CLAVAGUERA I CANET, “L'arxiu del Palau de Peralada”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 21, 1988, p. 291-295.

29. M. GOLOBARDES VILA, *Els remences, dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, vol. I, 1973; vol. II, 1970, Edicions de la Biblioteca del Palau de Peralada.

Del total de 185 documents transcrits en l'esmentada obra, 30 provenen de l'arxiu comtal. La major part són pergamins originals, mentre que uns pocs són còpies en paper del segle XVIII. Entre aquests documents s'hi compten alguns dels que va transcriure Maria Golobardes en el seu estudi sobre els Navata.⁽³⁰⁾ En l'Apèndix I es recull un llistat complet de tots aquests documents de l'arxiu comtal. Apuntem ara, només, que aquests documents es refereixen bàsicament a relacions feudals entre les diverses famílies nobiliàries empordaneses, particularment entre els vescomtes de Rocabertí i altres famílies com els Llers, Ortal, Avinyó, Molins, etc. Com a mostra de l'interès històric d'aquesta documentació, podeu veure l'estudi sobre les famílies Molins i Avinyó, publicat en aquestes mateixes pàgines.⁽³¹⁾

UNA RECERCA A L'ARXIU COMTAL: SANT LLORENÇ DE LA MUGA

Al volum dels *Annals* corresponent als anys 1973-74 vaig publicar un estudi històric sobre la vila i baronia de Sant Llorenç de la Muga.⁽³²⁾ Havia iniciat la recerca de documentació sobre aquest tema uns anys abans i vaig visitar la biblioteca del palau de Peralada, on vaig poder consultar, entre altres llibres, el manuscrit genealògic de Diego de Rocabertí i assabentar-me –amb gran disgust– que els documents de l'arxiu comtal es trobaven a Mallorca, sense possibilitat aparent de consulta. Una afortunada cadena de circumstàncies em portà a poder contactar directament amb Jordi Truyols Descallar, marquès de la Torre, propietari de l'arxiu comtal. Atès l'interès que pot tenir hores d'ara, transcric a continuació íntegrament la primera carta que em va enviar en resposta a la meua petició de documentació, datada a Palma de Mallorca el 27 d'octubre de 1972.

“Distinguido Sr.

Tiene que disculparme por el retraso con que contesto a su atta. del 11 de los corrientes, asuntos de índole ministerial y otros de carácter particular han imposibilitado hacerlo con más celeridad.

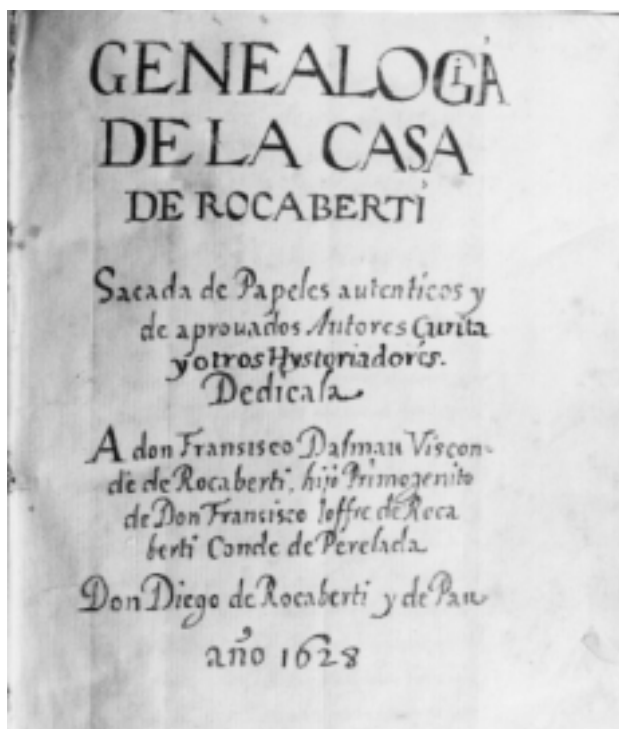
Por los que amamos y nos interesamos por el pasado, resulta muy grato ver que, en este mundo actual tan materializado, hay jóvenes como Vd. que se preocupan por las cosas pretéritas y se dedican a la investigación histórica desentañando de los polvorientos legajos conservados en los archivos la auténtica historia de los pueblos. Por tanto no dude será para mi una gran satisfacción poderle proporcionar cuantos datos estén a mi alcance a fin de que consiga Vd. su objetivo.

Si bien es verdad que he tenido verdadero empeño en organizar los múltiples archivos que conservamos en casa, el de Perelada-Zavellá (así pienso

30. M. GOLOBARDES MARTÍ, *Op. cit.*

31. M. BAIG I ALEU, “Biure d'Empordà, Josep de Masdevall i Sant Lluís dels Reials Lliuraments”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 23, 1990, p. 77-118.

32. M. BAIG I ALEU, “San Lorenzo de la Muga...”, *Op. cit.*

Portada del manuscrit genealògic escrit l'any 1628 per Diego de Rocabertí, conservat a la biblioteca del palau de Peralada.

denominarlo), por falta de tiempo, ha quedado rezagado en cuanto a ordenación se refiere. Existe una parte catalogada, pero queda mucho todavía por hacer ¡es tan voluminoso!. Ahora se ha agravado debido al traslado últimamente efectuado por haber cambiado mi domicilio. Todo lo cual hace que resulte bastante difícil, por no decir imposible, poder con precisión dar con lo que se busca. No obstante le adjunto una nota de cuanto he podido hallar, en la parte catalogada, referente de una manera directa a San Lorenzo de la Muga. Celebraré que pueda serle de alguna utilidad, advirtiéndole que lo que va en numeración romana se trata de pergaminos y el resto, como verá, son legajos conteniendo papeles.

Agradeciéndole la foto de esa villa que acompañaba su carta, le saluda y le desea éxitos en sus búsquedas archivísticas.

Suyo affmo.

El marqués de la Torre (rubricada)".

Aquesta carta fou l'inici d'una sèrie de contactes i d'una amistat que prosseguiria durant més de deu anys, que em permeté visitar i treballar en el seu arxiu. En l'apèndix II es transcriu aquesta "nota" resum dels documents sobre Sant Llorenç de la Muga, que representa una bona mostra de la tipologia documental de l'arxiu comtal.

És interessant remarcar que en la carta es fa esment dels *múltiples arxius de la casa*, entre els quals el procedent de Peralada pensava anomenar-lo

Arxiu Peralada-Savallà, nom que atén als dos títols comtals associats als vescomtes de Rocabertí. Recordem, només, que el títol de comte de Savallà fou atorgat per Felip III d'Espanya a Bernat de Boixadors i d'Erill, senyor del castell de Savallà del Comtat, a la Conca de Barberà. Bernat de Boixadors casà amb Elisabet de Pacs i Burgues, baronessa de Vallmoll. El seu nét Joan de Boixadors casà amb Teresa de Pinós, vescomtessa de Rocabertí, i el seu fill Joan-Antoni adoptà el cognom Rocabertí-Boixadors fins al final del llinatge.

D'altra banda, el trasllat que el marquès de la Torre esmenta en la seva carta correspon al moment en què es vengueren la propietat *ca la Torre* del carrer de la Portella, l'antiga casa pairal dels marquesos de la Torre –que passà a ser seu del Col·legi d'Arquitectes– per anar a viure en un palau del carrer Sant Roc, també prop de la Seu. L'arxiu es disposà a les golfes del Palau, i es conservà la mateixa classificació que tenia ja a Son Vida, és a dir, els pergamins classificats per armaris, i els lligalls en paquets. Amb aquest trasllat l'arxiu comtal havia passat en poc menys de cinquanta anys del palau de Peralada al castell de Son Vida, d'aquest a *ca la Torre* del carrer Portella i, finalment, al carrer Sant Roc.

Quant a l'objectiu de la meua recerca, la consulta de l'arxiu em permeté aplegar una sèrie d'importantíssims documents, que em facilitaren la redacció d'un treball que revisà tots els coneixements que es tenien sobre la història de Sant Llorenç de la Muga. En una carta datada el 18 d'abril de 1974, el marquès de la Torre em deia:

“Reciba mi sincera felicitación por su trabajo sobre San Lorenzo de la Muga; interesante bajo todos conceptos. Me he recreado con su lectura y agradezco infinito su delicadeza en remitirmelo. Celebro de veras que su visita a nuestro archivo le haya sido tan provechosa para la publicación del mismo, a la vez que con ello ha puesto en claro y documentalmente ciertas erroneas apreciaciones referentes a la posesión de la Baronia de San Lorenzo por los Rocabertí”.

Uns anys després, en una carta datada el 12 de gener de 1981, el marquès de la Torre m'escrigué:

“Continuo clasificando la documentación del voluminoso archivo. De vez en cuando nos animamos a publicar algun trabajito. Ultimamente, en colaboración, publiqué algo sobre la Baronia de Vallmoll, del mismo le adjunto una separata”.

Aquest estudi sobre la baronia de Vallmoll el publicà el marquès de la Torre, juntament amb Jaime Salvá, al *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*.⁽³³⁾ En la introducció comenta, quan es refereix al seu arxiu:

“La transmisión sucesiva de la baronía de Vallmoll en Cataluña se halla acreditada por los fondos documentales de las antiguas y nobles familias Rocaberti y Boxadors, entroncadas ambas en diferentes épocas y refundi-

33. J. SALVÁ; MARQUÉS DE LA TORRE, *Op. cit.*

da la primera en la segunda a principios del siglo XVIII. Estos documentos se custodian actualmente en el archivo del marqués de la Torre, sección Rocaberti-Boxadors, y esta circunstancia de conservarse en Mallorca, así como su indudable valor histórico, no menos que la vinculación de ambas familias a nuestra Isla y sus frecuentes enlaces con casas de nuestra nobleza, nos han parecido motivos suficientes para traer a estas páginas el presente estudio, en el que arrancando de la reconquista catalana seguimos la posesión continuada de la baronía, justificando todas las sucesiones y trasposos con los documentos que se conservan, originales o en traslado auténtico en el indicado archivo. Citaremos a continuación de cada hecho histórico reseñado el pergamino en que consta en el archivo por su signatura en números romanos y los otros documentos por la referencia al sistema de catalogación del archivo”.

Una darrera carta meva, datada el 27 de juny de 1981, es quedà ja sense resposta. Poc temps després em vaig assabentar de la seva mort. Una nota necrològica a la premsa local el recordava tot dient:

“El marqués de la Torre sintió tardíamente la vocación sacerdotal, siendo ordenado sacerdote en los años 50. Al margen de sus obligaciones sacerdotales, dedicó sus esfuerzos a la historia local llegando a ser un erudito en diferentes cuestiones relacionadas con el arte y la historia de Mallorca de los últimos siglos.

Con Jorge Truyols Dezcallar, desaparece una de las figuras más importantes de la vieja aristocracia mallorquina a la par que un personaje importante de nuestra iglesia”.

Des del moment de la mort de Jordi Truyols, l'arxiu ha restat clos i, que jo conegui, no s'hi ha pogut portar a terme cap nova recerca històrica.

UNA APROXIMACIÓ ALS FONS DE L'ARXIU COMTAL

Un document notarial conservat a l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres, ens aporta unes dades molt valuoses sobre una part de la documentació de l'arxiu comtal.⁽³⁴⁾ El dia 28 d'agost de l'any 1824, Francesc de Paula Bataller entregà a Josep Camps i Montañola, advocat de la Reial Audiència del Principat i procurador dels comtes de Peralada, la documentació que havia estat en mans del seu pare i del seu avi, anteriorment procuradors dels comtes

“En la villa de Peralada obispado de Gerona á los veinte y ocho dias del mes de Agosto del año mil ochocientos veinte y quatro; Don José Camps y Montañola Abogado de la Real Audiencia de este Principado en esta hallado como á Procurador General y especial con diferentes poderes constituido y ordenado por los Exmos. Sres. Condes de Peralada y Vizcondes de Rocavertí, como del poder consta en autos de Juan Bautista Maimó y

34. Arxiu Històric Comarcal de Figueres, “Notaria de Peralada”, vol. 23, Notari Francesc Pagès, fol. 193 v a 197.

Soriano Notario y Escribano Publico y Real. Colegiado de numero de Barcelona á veinte y ocho Setiembre del año mil ochocientos diez y nueve que ha presentado en autentica forma. Espontaneamente confiesa y reconoce a Francisco de Paula Bataller vecino de dicha villa presente, que por real y verdadera entrega en presencia del Notario y testigos bajo nombrados ha entregado al Sr. orotgante en el indicado nombre los papeles propios de dichos Exmos. Sres. Condes de Perelada que se hallaban á cargo del citado Francisco de Paula Bataller del tiempo que su Abuelo y Padre fueron Procuradores de sus Excelencias y de su tiempo. Cuyos papeles quedan especificados en la nota que el referido Bataller ha entregado á mi el Notario escrita y firmada por el”.

A l'Apèndix III transcrivim íntegrament aquesta relació de documents, tots ells dels segles XVIII i XIX, que fan referència a l'administració que portaren a terme els esmentats procuradors dels comtes. Suposem que aquesta documentació s'integraria a l'arxiu comtal, tot i que aquest punt només el pot resoldre una inspecció directa de l'arxiu dels marquesos de la Torre. Sembla, però, que alguns dels documents esmentats referents a Sant Llorenç de la Muga podrien molt bé coincidir amb algunes de les referències anotades a l'Apèndix II. Transcrivim ara el que diu al final la relació de documents, que és molt significativa de cara a la comprensió de l'estructura de l'arxiu del marquès de la Torre:

“Item y finalmente un Armario grande con su cerradura y llave y con las Armas del Vizcondado de Rocavertí que es donde se custodiaban los antedichos Papeles y otros que en varias Epocas se han ido entregando”.

Acaba el document de cessió dient:

“Y así con renuncia á todo y qualquier ley y derecho que pueda afavorecer a dichos Exmos. Sres. Condes sus Principales otorga, y firma el citado Don José Camps carta de pago de dicha entrega de papeles en el modo expresado en la incertada nota con pacto de no pedirlos mas”.

Molts dels documents que constituïen aquesta cessió són escriptures notariales. Apuntem, en aquesta línia, que entre els manuals corresponents a la notaria de Peralada s'hi troben diversos volums lligats estretament amb l'administració del comtat. Així, trobem ressenyats en el fons notarial de l'Arxiu Històric de Girona⁽³⁵⁾ 20 volums que corresponen explícitament al vescomtat de Rocavertí, amb dates extremes de 1312 a 1799, a més dels diversos llibres de capbreus dels diferents notaris, documentació complementària a la de l'arxiu comtal.

D'altra banda, ara ja fa uns anys, el mateix marquès de la Torre diposità a l'Arxiu del Regne de Mallorca una petita part del seu arxiu. Es conserva dins de la secció XII, arxius particulars, sota l'epígraf “Arxiu nobiliari del marquès de la Torre”. Aquest llegat està format bàsicament per dos fons d'origen diferent. En primer lloc, s'hi troba dipositada documentació de caire militar sobre el regiment Provincial de Mallorca, i, en segon lloc, un conjunt

35. E. MIRAMBELL I BELLOC, “Els protocols noterials històrics de Peralada”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 15, 1981-82, p. 137-159.

de documentació anomenat genèricament *administració del Comte de Peralada*, que prové, aquesta sí, de l'arxiu comtal.

La documentació que prové de Peralada està constituïda per seixanta-tres caixes amb dates extremes, que abasten el període 1878-1920. El contingut és de caire comptable i econòmic: comptes de caixa, arrendaments, dietaris de feina, correspondència, etc. Fem un resum de les caixes:

- Caixes 1-53. Comptes de caixa (1883-1920)
- id. 54. Comptes d'espècies (1886-1888)
- id. 55. Resums generals anuals de caixa i espècies (1883-1901)
- id. 56. Comptes dels motors de 2 i 4 cavalls (1886-1900)
- id. 57. Diversos:
 - Arrendaments (contractes, papers diversos) (1886-1911)
 - Comptes de despeses de benzina (1887-1892)
 - Cartes (1901-1907)
 - Papers diversos (rebuts, notes) (1878-1913)
- id. 58-59. Correspondència (1884-1889)
- id. 60. Idem (1890-1891)
- id. 61. Correspondència amb l'administrador (1893-1897)
- id. 62. "Inversión del tiempo" (dietaris de feines) (1891-1892)
- id. 63. Idem (1892-1896)

Per les dates que porta, aquesta documentació fou generada durant el període que va entre la restauració del palau per part dels germans Antoni i Tomàs, que hi establiren la seva residència, fins al moment de la venda als senyors Mateu, l'any 1923. Està, per tant, desvinculat de l'antic arxiu comtal que conservà a casa el dipositari d'aquesta documentació, el marquès de la Torre.

Hem trobat un parell de mencions d'aquesta documentació –que per altra banda està especificada en la mateixa guia de l'Arxiu del Regne de Mallorca– i dóna la impressió, de vegades, com si fos l'autèntic arxiu comtal. Així, si per una banda Joan Busquets en la seva ponència "Història i historiografia de l'Empordà al començament de l'edat moderna"⁽³⁶⁾ no fa cap esment a l'arxiu comtal de Peralada, i esmenta, només, la documentació del comtat d'Empúries a l'arxiu Medinaceli, Alfons Romero i Josep Temporal, en les mateixes jornades, esmenten entre els fons documentals:⁽³⁷⁾

- L'Arxiu Patrimonial de la Casa Ducal dels Medinaceli, avui a Sevilla.
- L'arxiu Nobiliari del Marquès de la Torre, avui a l'Arxiu del Regne de Mallorca, amb documentació referent al patrimoni dels Comtes de Peralada durant el segle XIX.
- L'Arxiu-Biblioteca del palau de Peralada, que conserva fons un xic heterodoxes, però importants per a la història agrària de l'Alt Empordà durant el segle XIX".

36. J. BUSQUETS I DALMAU, "Història i historiografia de l'Empordà al començament de l'edat moderna: ss. XVI i XVII. Estat de la qüestió i informació sobre els arxius", *Jornades d'Història de l'Empordà (JHE), homenatge a J. Pella i Forgas*, Patronat Francesc Eiximenis, Girona, 1987, p. 151-189.

37. A. ROMERO I DALMAU, J. TEMPORAL I PARET, "Aproximació a la historiografia de l'Alt Empordà del segle XIX", (JHE), *Op. cit.*

El castell de Sant Llorenç de la Muga, baronia lligada al llinatge Rocabertí, la documentació de la qual es conserva a l'arxiu comtal.

D'altra banda, l'arxiver Ramon Alberch i Fugueras, en un exhaustiu inventari publicat als *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*⁽³⁸⁾ esmenta simplement l'existència de “l'arxiu nobiliari dels marquesos de la Torre, amb documentació dels comtes de Peralada, actualment a l'Arxiu del Regne de Mallorca”, sense més precisions.

Per acabar aquestes pàgines, intentarem resumir les poques dades de què disposem sobre la composició de l'arxiu comtal i la seva classificació, amb totes les reserves que calen, a falta d'una recerca directa sobre els fons de l'arxiu. El conjunt documental que es traslladà a Mallorca a principis de segle estava compost per diverses seccions, clarament diferenciades pel seu distint origen:

1. L'antic arxiu comtal, que reunia els fons dels comtes de Peralada i Savallà, és a dir, de les famílies Rocabertí i Boixadors. Dins aquest fons hi ha també les corresponents a les diferents baronies annexes: Vallmoll, Sant Llorenç de la Muga... Es conserva integrat –formant, però, una secció a part, l'arxiu Peralada-Savallà– dins l'arxiu patrimonial dels marquesos de la Torre.

38. R. ALBERCH I FUGUERAS, “Arxius i arxivística a les comarques gironines”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XXXIV, 1994, p. 521-601.

2. El fons originat a partir de la restauració del palau de Peralada, de caire bàsicament econòmic i comptable, dipositat a l'Arxiu del Regne de Mallorca.
3. El fons de l'antic convent del Carme, retornat al palau de Peralada.
4. El conjunt format per la part de documentació personal, corresponent al segle XIX, de l'arxiu comtal,⁽³⁹⁾ i que segurament s'hauria segregat de l'anterior en el moment del repartiment de l'herència de la comtessa Joana Adelaida de Rocabertí, actualment en mans d'altres familiars.

I, per acabar, a partir de totes les dades de què disposem ara per ara, podem establir el següent intent de classificació de l'*arxiu Peralada-Savallà*, propietat del marquès de la Torre i nucli fonamental de l'antic arxiu comtal de Peralada:

- Armari A. (Pergamins) Documentació del comtat de Savallà.
- Armari B. (Papers) organitzat en lligalls i plec.
 - Còpies en paper de privilegis reials sobre la baronia de Sant Llorenç de la Muga.
 - Documentació sobre els plets per la possessió de la baronia de Sant Llorenç de la Muga al segle XVIII (causes, informes jurídics...).
 - Còpies de documents extretes de l'Arxiu Reial de Barcelona (actual Arxiu de la Corona d'Aragó).
- Armari C. (Pergamins)
 - Originals de donacions i sentències sobre la baronia de Sant Llorenç de la Muga (segles XIII-XVI).
 - Pergamins sobre donacions i convenis feudals entre els vescomtes de Rocabertí i d'altres famílies nobles empordaneses:⁽⁴⁰⁾ els Navata, Molins, etc.
- Armari D. (Papers)
 - Recopilacions de documents en forma de quaderns del final del segle XVIII que transcriuen documents en relació amb els comtes de Barcelona.
- Armari F. (Papers)
- Armari M. (Pergamins)
- Armari S. (Pergamins)

Esperem que en un futur proper sigui possible l'accés a aquest transcendental fons documental per a la història, no solament de l'Empordà, sinó de tot Catalunya.

APÈNDIX I

Llistat dels documents de l'arxiu comtal de Peralada transcrits en l'obra *Els Remences*, de Miquel Golobardes.

1. Sonifred, comte de Besalú, fa donació al seu germà Fredeló d'un alou, en el terme de Navata. 964, setembre 11, Arm. C, 2, CMLVIII.

39. Informació verbal proporcionada pels familiars de l'actual comte de Peralada.

40. D'aquest armari provenen la major part dels pergamins transcrits per Miquel Golobardes en la seva obra sobre els remences.

2. Pacte de mútua ajuda entre Dalmau, vescomte de Rocabertí, i Borrell II, comte d'Urgell i de Barcelona, en la guerra contra els sarraïns. 971, març 26, Arm. B, carpeta XXIV, plec 437.
3. Gausbert de Peralada, amb els seus germans Ramon i Aimeric, posen la vila de Peralada sota la protecció i defensa del comte de Barcelona, Ramon Berenguer IV. Arm. D, Carpeta 31, plec 69.
4. Arnau d'Ortal convé amb Ramon de Vilademuls, els serveis que li deu pel feu de Llers. 1158, setembre 9, Arm. C, 13, MCCCLXXXII.
5. Conveni de Pere Arnau d'Orriols amb Arnau de Vilademuls. 1178, agost 1, Arm. M, 14, 332.
6. Arnau de Navata, senyor de Peralada, es fa vassall de Dalmau, vescomte de Rocabertí. 1214, desembre 11, Arm. S, 2, 754.
7. Conveni feudal entre Ramon de Medinyà i Dalmau, vescomte de Rocabertí. 1215, novembre 8. Arm. M, 14, 331.
8. Arnau de Navata, senyor de Peralada, concedeix en feu un mas, una torre, censos i usos a Bernat Ramon de Lledó, en el terme de Navata. 1226, novembre 30. Arm. C, 14, MCDXLII.
9. Ramon de la Gallinera, cavaller de Navata, promet restituir a Arnau de Navata el mas Pedrerol, si li fa bons tres-cents cinquanta sous abans de Tots Sants. 1258, abril 24. Arm. C, 3, CMLXI.
10. Sibil·la, vídua de Dalmau de Molins, fa cessió al seu fill Guillem d'un mas a Cantallops. 1279, gener 18. Arm. C, 2, CMXLII.
11. Bernat del Soler, reconeix tenir en feu per Dalmau de Rocabertí, senyor de Navata, tots els censos i rendes dels masos d'Orriols, del terme de Navata. 1291, octubre 23. Arm. C, 14, MCDL.
12. Elisenda, muller de Pere de Sobrerroca, es fa dona pròpia i sòlida de Dalmau de Rocabertí, senyor de Navata. 1303, març 13. Arm. C, 14, MCDXL.
13. Zarco i Astruc, jueus de Besalú, venen al vescomte Dalmau de Rocabertí, senyor de Peralada, tots els honors que posseïen a Esponellà, pel preu de set mil set-cents sous barcelonesos. 1308, juny 29. Arm. C, 3, CMLXXXIII.
14. Saurina de Maià, de Llers, fa donació de la borda d'en Ninau, al seu germà Perpinyà. 1314, octubre 17. Arm. C, 2, CMXLVII.
15. Pere Rossinyol, procurador de Joan Rossinyol, ciutadà de Mallorca, reconeix tenir en feu per Dalmau, vescomte de Rocabertí, senyor de Peralada, dues bordes a Peralada. 1323, març 22. Arm. C, 11, MCCCX.
16. Berenguer de Llers, batlle de Llers, fa homenatge a Dalmau, vescomte de Rocabertí, senyor de Peralada, pel quart de la tasca de Cabanes. 1323, abril 1, Arm. C, 12, MCCCXXXV.
17. Jaume de la Vall, ciutadà de Mallorca, fa definició de Perpinyà Sacosta, del mas Sacosta, de Sant Julià de Galliners. 1333, febrer 19. Arm. C, 3, CMLXXXI.
18. Berenguer Jofre, de Gualta, es fa home propi i sòlid de Pere Calvet i Jaume Granyana, senyors de Gualta. 1340, juny 19. Arm. C. s/n.
19. Guillem d'Avinyó ven a Simó d'Avinyó per lliure i franc alou tots els fruits i beneficis que obté de la parròquia de Sant Esteve de Cantallops. 1340, agost 16, Arm. C, 10, MCCLVIII.
20. Bernat de Bosc, de Molins, parròquia de Llers, es fa home propi i sòlid del venerable Guillem d'Avinyó, senyor de Molins. 1343, setembre 28. Arm. C, 13, MCCCXCIX.
21. Joan Rossinyol reconeix tenir en feu per Dalmau de Rocabertí, senyor de Peralada, dues bordes a Morassac. 1356, abril 10. Arm. C, 10, MCCLXI.

22. Ramon Calveroles i la seva muller, Elisenda de Cantallops, es fan home i dona propis i sòlids, de Simó de Molins. 1359, febrer 4. Arm. C, 10, MCCLXIX.
23. Ramona, muller de Guillem de Colomera, de Cantallops, es fa dona pròpia i sòlida de Simó d'Avinyó. 1359, febrer 4. Arm. C, 10, MCCLXX.
24. Bernat Sord, cavaller d'Esponellà, fa homenatge a l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, com a senyor de Requesens, per la meitat del delme de la vall de Sant Joan de Banyuls. 1360, març 12. Arm. C, 12, MCCCXLVIII.
25. Francesc Martí reconeix ser home propi i sòlid de Felip, vescomte de Rocabertí, i promet traslladar el seu domicili de Girona, a Santa Llogaia, si n'és requerit pel seu senyor. 1377, novembre 7. Arm. F, carpeta 111, plec 681.
26. Berenguer Milleres, de Pujals, de Santa Llogaia, es fa home propi i sòlid de Felip, vescomte de Rocabertí. 1379, gener 12. Arm. F, carpeta 111, plec 681.
27. Nicolás Rossinyol, ciutadà de Mallorca, fill i hereu de Joan Rossinyol, de Peralada, reconeix tenir per Felip Dalmau, vescomte de Rocabertí, dues bordes o masos, a Morassac, parròquia de Peralada. 1388, juliol 23. Arm. D, carpeta 27, plec. 10.
28. Bartomeu Roquer, de Cabanes, reconeix ser home propi i sòlid de Joana, muller de Francesc Oliver, senyor de Gualta. 1404, febrer 7, Arm. C, 11, MCCCXXI.
29. Acta de possessió del castell de Requesens per Dalmau, vescomte de Rocabertí. 1418, juny 22. Arm. C, 1, CMV.
30. Eleonor, muller d'Huguet de Canet, donzell, redueix tots els censos del mas Vilardell, de Vilademuls, a vuit sous anyals. 1438, gener 19. Arm. D, carpeta 27, plec 1.

APÈNDIX II

Transcripció del llistat de documents de l'arxiu comtal de Peralada sobre Sant Llorenç de la Muga, segons unes notes elaborades pel marquès de la Torre l'any 1972. (Arxiu particular de l'autor).

Armario C

- CMVI Donación hecha por Martín Prats doncel en el Condado de Modica del Reino de Sicilia a favor de Felipe Dalmacio de Rocaberti impuber hijo de Jofre y Juana, de todos los derechos que tenia sobre el Castillo de Requesens y en la villa de San Lorenzo de la Muga por razón de unos legados que le hizo la magca. Sra. Beatriz hija de Dalmacio y Blanca. 1461.
- CMVIII. Requerimiento hecho por Guillermo Terrena familiar y doméstico del Vizconde de Rocaberti, como procurador de Martín Prats doncel domiciliado en el Condado de Modica (Sicilia) ante varios testigos a Juan Jofre Senalis, canónigo de Gerona, heredero en primer lugar de la Sra. Beatriz de Rocaberti, por el que le notifica haber hecho donación de todos los derechos que tenia, por los legados le habia hecho dicha Beatriz, sobre el Castillo de Requesens y Villa de San Lorenzo de la Muga a favor de Felipe Dalmacio de Rocaberti hijo del Vizconde de Rocaberti y de Juana su mujer. 1461.
- CMXVI. Donación hecha por Dalmacio Vizconde de Rocaberti a Dalmacio su hijo y de Blanca de Fenollet hija de Hugo Vizconde de Fenollet, y a los suyos perpetuamente del castillo de San Lorenzo de la Muga, Basagoda y Darnius y del derecho y dominio directo de la baronia de San Lorenzo de la Muga. 1287.

CMXIX. Sentencia promulgada por la Real Audiencia condenando a Francisco Dardena y a Onofre Bret en dejar la posesión de la Baronía de San Lorenzo de la Muga y el lugar de Terrades a favor de D. Francisco Dalmacio Vizconde de Rocaberti junto con los frutos. 1587.

Armario B (papeles)

Estante nº 22

Legajo XXIX

Pliego 642 Real Privilegio (copia simple) por el que el Rey Jaime I de Aragón concede a la Universidad y singulares de la Villa de San Lorenzo de la Muga poder tener mercado todos los lunes del año y que se pueda vender en él cualquier cosa. Año 1268.

Real privilegio concedido por el mismo Monarca por el que concede franquicia, derecho y regalia en toda cuestión a la Universidad de San Lorenzo de la Muga. Año 1249.

Pliego 643. Privilegio. Trasunto del concedido por el Vizconde D. Dalmacio de Rocaberti y su esposa, a la Universidad de San Lorenzo de la Muga, de no usar Procurador en la dicha villa y Parroquia, sino la propia persona del Vizconde. Año 1483.

Pliego 645. Donación hecha por Dª Ana y Dª Beatriz de Rocaberti hijas de D. Guillermo Ramón de Rocaberti Señor de la Baronia de San Lorenzo de la Muga, a favor de Dª Margarita, su hermana, hija natural del antedicho Guillermo Ramón, de varios censos sobre dicha villa y cuya donación habia hecho el día antes su hermano Guillermo Ramón. 1533.

Pliego 646. Compromiso (incompleto) formado entre partes por D. Onofre de Rocaberti y Juan Barutell, para elegir los Arbitros que fallarán sobre las diferencias que tenían por la posesión de la Baronia de San Lorenzo de la Muga. 1562.

Pliego 647. Donación (copia). Adjudicación hecha por el Dr. en Derechos Jerónimo Planes, Prior de la Corte de la Vegueria de Barcelona, de la Baronia de San Lorenzo de la Muga a favor del Vizconde D. Onofre de Rocaberti, apoyándose para ello en una concordia firmada en 1483 por y entre el Vizconde D. Felipe Dalmacio de Rocaberti y su hermano D. Pedro, Señor de dicha Baronia y de la de Terrades. 1562.

Pliego 648. Causa (copia) de la suplicación a la sentencia dada en 1585 sobre la posesión de la Baronia de San Lorenzo de la Muga y Terrades, en litigio entre el Vizconde de Rocaberti contra D. Francisco de Ardena y D. Onofre Bret. 1586.

Pliego 649. Referente al mismo asunto del nº anterior.

Pliego 650. Provisión (copia simple) de la dada por Sunyer, Dr. de la Real Audiencia, en la causa que llevaban los antedichos Ardena y Bret contra el Vizconde de Rocaberti sobre la posesión y derechos de San Lorenzo de la Muga, y en particular sobre la dote entregada por Pedro Darnius a su hija Isabel, en la cual, entre otras cosas, se declara que en cuanto a los frutos de S. Lorenzo y Terrades fueron adjudicados al Vizconde. 1591.

Pliego 651. Inventario sacado por Jerónimo Gorgot, pelaire, arrendatario de los Molinos del Conde de Perelada en San Lorenzo de la Muga. 1645.

Pliego 652. Concordia (copia simple) firmada por y entre la Universidad de San Lorenzo de la Muga y Terrades con D. Francisco de Ardena y Darnius y D. Onofre Bret y Darnius. Año 1658.

- Pliego 653.* Arrendamiento hecho por el Procurador del Conde de Perelada a favor de José Gelabert, de todos los Molinos, Diezmos, Censos, Tasas y otros, recibía y poseía en San Lorenzo de la Muga. 1660.
- Pliego 654.* Concesión (copia del 1749) de la que hizo el Vizconde de Rocaberti a favor de la Universidad de San Lorenzo de la Muga en 1404.
- Pliego 656.* Sumario y discurso de hecho por el Iltre. Conde de Perelada y de Albaterra Vizconde de Rocaberti etc. contra Miguel de Ardena y de Taverner, del proceso que entre dichas partes se llevaba en la Real Audiencia sobre San Lorenzo de la Muga. (S. XVII)
- Pliego 657.* Sentencia (borrador) de la pronunciada por la real Audiencia a favor de D. Bernardo Antonio de Boxadors, Conde de Perelada y de Zavellá, Vizconde de Rocaberti sobre pastos en San Lorenzo de la Muga. 1751.
- Pliego 658.* Orden prohibiendo el pastoreo de hierbas en San Lorenzo de la Muga, dada por el Procurador del Conde de Perelada. 1751.
- Pliego 659.* Capítulos matrimoniales firmados por y entre D. Guillermo Ramón de Rocaberti, Sr. de la baronía de San Lorenzo de la Muga y Dª Isabel de Darnius hija de D. Pedro, Sr. del Castillo de Darnius y de Montroig y otros. 1539.
- Pliego 660.* Resolución tomada por los Consejeros de la Universidad de la Villa de San Lorenzo de la Muga presentada al Vizconde de Rocaberti para su aprobación (que así lo hizo) de unas ordenaciones para castigar la blasfemia dentro de la Villa. Año 1427.
- Pliego 661.* Instrucciones para informar sobre el punto de las donaciones de 1444 y 1481, en que recae el artículo de las pertenencias de la Baronía de San Lorenzo de la Muga al Vizcondado de Rocaberti.
Instrumento (borrador) de lo que se pretendía inferir la distinción de la Baronía de San Lorenzo de la Muga al Vizcondado de Rocaberti anteriores al heredamiento de 1444.
Nota de las escrituras que el Conde de Perelada se vale para probar la pertenencia de la Baronía de San Lorenzo de la Muga al Vizcondado de Rocaberti.
Informe dado para impugnar las declaraciones hechas por el Síndico de la Universidad de San Lorenzo de la Muga .

Legajo XXXV

- Pliego 932.* Testamento (trasunto) del otorgado por el Vizconde Felipe Dalmacio de Rocaberti por el que instituye heredero a Jofre de Rocaberti y de fenollet hijo suyo y de su esposa Esclaramunda de Fenollet, nombrando o disponiendo una sustitución en caso de morir dicho heredero sin sucesión. 1391.

Paquete, 17 – Letra E

- Pliego 1.* Documentos relativos y justificativos de la Casa Diezmera de los arrendamientos de San Lorenzo de la Muga
- Pliego 6.* Llevador de censos de San Lorenzo de la Muga.
- Pliego 7.* Copias de instancias de los Regidores de San Lorenzo de la Muga sobre censos.
- Pliego 8.* Concerniente a los Regidores de San Lorenzo de la Muga referente a cabrevaciones.

- Pliego 12.* Nota de las Tascas que existen en el término de San Lorenzo de la Muga.
Pliego 13. Sobre pago de censos de San Lorenzo de la Muga.
Pliego 14. Catastro de San Lorenzo de la Muga.
Pliego 15. Oficios, recibos y otros referentes a censos de San Lorenzo de la Muga.
Pliego 16. Cartas y otros varios papeles referentes a San Lorenzo de la Muga. 1756-57.
Pliego 17. Rodalia del Decimario de S.E. el Conde de Perelada en San Lorenzo de la Muga.

Paquete, 30 – Letra E

- Pliego 28.* Nota de los individuos que quieren establecer en San Lorenzo de la Muga.
Pliego 29. Nota de los censalistas que rehusan paga de los censos de San Lorenzo de la Muga.

Legajo, 27 – Letra D

- Pliego 6.* Papeles referentes a la cabrevación de San Lorenzo de la Muga.

Legajo, 35 – Letra D

- Pliego 9.* Manual de la Curia de Perelada de 1367, en el cual el primer acto es una división del Condado de Ampurias con el Vizcondado de Rocaberti.

Legajo, 41 – Letra D

- Pliego 25.* Certificación de los pueblos que comprenden el Condado de Perelada y el Vizcondado de Rocaberti.

APÈNDIX III

“Nota de los papeles que Francisco de Paula Bataller entrega propios de los Exmos. Sres. Condes de Perelada que se hallaban á su cargo. (Arxiu Històric Comarcal de Figueres, Notaria de Peralada, vol. 23. fol. 193v-197).

1. Primeramente un Libro grande de Establecimientos.
2. Item otro Libro que contiene alguna cosa de la heredad de Asemár.
3. Item otro de Depositos del Condado de Peralada.
4. Item otro de Concordias de S. Exa. con sus acrehedores de 1715.
5. Item otro de Depositos entregó José Anglada á Ignacio Bataller en 8 Enero de 1788.
6. Item otro entre los terminos de la Veguería de Geroná y otros con los terminos de los lugares de la Baronía de Vilademuls.
7. Item otro de una Causa sobre los terminos de Vallgornera y Perelada.
8. Item un Pliego de Papeles de la Junquera.
9. Item otro de Cantallops.

10. Item seis Establecimientos autenticos, y algunos papeles que hacen para quando se abra un Cabrevacion en Agullana.
11. Item un Pliego de papeles de Perelada.
12. Item otro pliego de San Lorenzo de la Muga.
13. Item una Libreta de Ordenanzas del Condado de Perelada.
14. Item un pliego de recivos de descargo del año 1720.
15. Item un Pliego de Papeles de Orfans y Baronia de Vilademuls.
16. Item un quaderno del año 1704.
17. Item un Pliego de Cartas de Riurans Procurador de la Casa de Perelada.
18. Item un Pliego de Concordias de S. Exa.
19. Item un Pliego de Cartas particulares de S. Exa.
20. Item un Pliego que hay algunas Cartas acerca los Notarios.
21. Item otro Pliego de Cartas diferentes Papeles y Pareceres dados por los Sres. Thenientes de Corregidores en los años 1732, 1733 y parte de 1734 y encima sirve para saber las Armas hay en el Condado de Perelada.
22. Item otro Pliego de Cartas que contiene tres atados.
23. Item un Pliego de Letras sobre Diesmo de Aseyte en Llers.
24. Item una permuta del Personado bajo invocacion de San Juan fundado por Juan Bautista Gector en el altar de Santo Domingo hecha á favor de Narciso Asemár Pbro. = In vicariatu Ecto. Gerunde 10 Novris 1723.
Item un Transumpto o copia de la dotalia del Beneficio de San Pedro de la Iglesia de Perelada instituido y fundado por Brunisendis Pujadas mujer de Pedro Pujadas.
Item un Pliego con todos los poderes dados á su Abuelo, Padre y á el.
Item un Pliego de Oposiciones al Beneficio del Organo de Perelada en el año de 1805 siendo presentador el Magco. Ayuntamiento.
Item un convenio sobre Hornos de cocer pan entre los Exmos. Sres. Condes de Perelada de una parte y el Magco. Ayuntamiento y Comun de dicha Villa de otra. En poder de Francisco Pagés, Notario a los 21 Agosto de 1818.
Item una Renuncia de Simón Cufí de Mollet sobre pago de Diezmo de Baleits en dicho Mollet aceptada por S. Exs. los Sres. Condes de Perelada en 1805.
Item la Reventa del Retorcedor de Sam Lorenzo echa por Pedro Quera, y otro Pedro Quera padre é hijo en Poder de Francisco Pagès, Notario de Perelada á favor de los Exmos. Sres. Condes de la misma á los 13 Febrero 1815.
Item tres Apocas y quatro Amortizaciones.
Item copia de treina y nueve Establecimientos otorgados por varios Procuradores de S. Exa. desde 4 Octubre 1733 á 23 Mayo 185.
Item una Copia simple del Inventario de los Manuales y Escrituras de la Notaria de Perelada que tomó Juan Pagés, Notario representando aquella en 18 Julio 1767 y dentro otros papeles pertenecientes á las Notarias.
Item una Cabrevación hecha por el Procurador del Excmo. Sr. Conde de Perelada á favor de la Dignidad Episcopal de Gerona, de todas las Décimas y Dominios Directos de aquellas que dicho Excmo. Sr. Conde percibe y tiene dentro del Obispado de Gerona, y al ultimo dos Apocas de Laudemios devidos.
Item otra Cabrevación de diferentes Mansos y tierras hecha por el Magco. Pedro Bassedas en la Villa de Figueras domiciliado, tanto en su nombre propio como en el del Procurador del Sr. Benito Bassedas su padre al Excmo.

Sr. Conde de Perelada con diferentes censos. Y otra Cabrevación de una Pessa de tierra sita en la Parroquia del Lugar de Ordís hecha por Jayme Ramis Labrador de la Parroquia de Orfans á favor de dicho Señor.

Item en 6 Noviembre 1757 Capbrevacion de un Cuerpo de Casa y dos piezas de tierra sitas en el termino del lugar de Vilademuls hecha y firmada por Narciso Bosch Joven Labrador de dicho lugar á favor del Excmo. Sr. Conde de Perelada en poder de José Serra y Corominas Notario representando la Notaria de Perelada.

Item una cabrevación hecha por Mathes Marti Labrador de Vilademuls á favor del Excmo. Sr. Conde de Perelada mi Sr. en poder de Felio Gavella Notario de Perelada á los 11 Octubre 1724.

Item Establecimientos de Darnius hechos por M. Sra. la Condesa en Poder de Jayme Peyró Notario de Perelada.

Item un censal vendido y creado por Francisco Suñer Labrador de Darnius al Excmo. Sr. Conde de Perelada.

Item Distrito de la Notaria de Perelada.

Item Diligencias deven practicarse en Vilademuls en la Causa de Martí y demas que firmaron de derecho.

25. Item un Pliego marcado de letra B conteniendo varias cosas.

26. Item Pliego de diferentes tablas para arrendar varias cosas.

27. Item varios Inventarios de Molinos y demas.

Item setenta copias de varias Escrituras de Arriendos hechos.

28. Item Pliego de papeles pertenecientes á la represa de piedra que se hizo.

Item varias notas de traspasos.

Item dos debitorios firmados á favor de S. Exa. uno por Juan Blanch y otro por Juan Sullasteres los dos del lugar de Gualta.

Item tres Escrituras de ventas.

Item otra de reventa.

Item varias gracias y licencias concedidas por S. Exs. a particulares.

Item un estajo de obras hechas á las Carceles de S. Exa.

Item un Pliego perteneciente á la Casa Dezmera.

Item cinco concordias entre S. Exa. y particulares.

Item copia del recurso hecho por el Procurador del Cabildo de Villabertran á su Mag. (que Dios Guarde) solicitando la traslacion á otra parte; junto con el informe que hizo Dn. José Perez de Tobia Vico. Gen. de Gerona, y otro del Ayuntamiento de Villabertran año de 1796 dia 6 octubre.

29. Item un Pliego de papeles pertenecientes á varios hechos judiciales.

30. Item tres Llevadores de Perelada.

Item Dos idem de Navata y su Baronia.

Item uno idem de Darnius.

Item dos idem de la Junquera.

Item otro idem de Cantallops que entregué.

31. Item un pliego en donde se hallan todas las Escrituras decretadas por S. Exa. para el cobro de sus respectivos Laudemios cuya nota tengo entregada pocos dias ha.

32. Item Trece quadernos y un libro sin cubiertas de Cuentas atrasadas.

33. Item un Pliego de varios Impresos.

34. Item Quatro Pliegos de ordenes circuladas en distintas Epocas para la Montaña de Recasens.

Item y finalmente un Armario grande con su cerradura y llave y con las

Armas del Vizcondado de Rocavertí que es donde se custodiaban los antedichos papeles y otros que en varias Epocas se han ido entregando.

A mas en 31 Mayo ultimo entregué al Exmo. Sr. Conde un Pliego de mis cuentas desde 1º junio 1820 a 31 mayo 1821 con sus documentos justificativos desde letra A á la letra H inclusives, y recibos originales desde numero 1º al numero 26 inclusives.

Item otro Pliego de mis cuentas desde 1º Junio 1821 á 31 Mayo 1822 con sus documentos justificativos desde letra A á la letra E inclusives, y recibos originales desde nº 1 al nº 24 inclusives.

Item otro Pliego de mis cuentas desde 1º Junio 1822 á 30 noviembre 1823 con sus documentos justificativos desde letra A á la letra C inclusives, y recibos originales desde nº 1 al nº 11 inclusives.

Y por ser assi doy la presente que firmo en Perelada á los catorce dias del mes de Agosto de mil ochocientos veinte y quatro. Francisco de Paula Bataller”.